

Az ISMÉT és

Apámmal tizenegy éves koromban találkoztam először. Az emlékkép már elmosódott, ahogy mondani szokták, a hosszú évek elmosták a kontúrokat. Egy temetőben jártunk, Debrecenben. Tél volt, a hó elkeveredett a megfagyott, kristályos földdel a sírlapok között, és a fenyőfák törzsével, ahol a gyökerek, mint a test bordái emelkedtek ki a földből. Egy fekete bundás kutyát vettem észre a távolban, a drótkerítés túloldalán. Azonban az is egyfajta fekete-sötétszürke foltta vált a fehér drapéria közt. Elmosódott a tájjal minden, gondoltam, a környezet is bizonytalan volt, nem voltam biztos apám tenyerének érintésében sem, amit akkor szoríthattam meg, mikor megpillantottam a kóbor kutyát, a kutya mindvégig veszettül csaholt.

Kipillantottam az ablakon. Az emberek Pécs sétálóutcáján felfelé vagy lefelé, az egyik irányból a másikba haladtak, a központ felé vagy éppen ellenkezőleg. Azután az előttem heverő füzetre pillantottam; a fehér oldalak vakítóan fénylettek, akárcsak az emlékeimben vibráló hótakaró, amit sehogy sem voltam képes megjeleníteni az előttem heverő papírlapok rengetegében. Milyen lehetett, amikor megérintettem? Milyen lehetett az íze, amikor megkóstoltam? Milyen lehetett a hangja, ahogy apám vörös markában egy golyóvá formálódott? Az üres, fehér árnyalatú lapok hallgattak, a kezem sem mozdult, éppen csak fel-emelkedett, de abban a momentumban le is ejtettem. Nem tudtam megmozdulni. Nem tudtam lejegyezni a gondolataimat, sem az emlékeimet. Sz. mellém lépett, a tálcát, melyen egy gőzölgő bögre pihent, mosolyogva letette az asztalra. Még nem indult el vissza a pult felé, s mindez felélesztett kábultságomból, amibe az apámmal kapcsolatos emlék hajszolt. Felpillantottam rá, de akkor már nem felém nézett, és már nem is mosolygott. Baloldali orrcimpájában egy fémpontocska fénylett, ahogy arcára vetültek a szeptemberi napsugarak; kék színű szeméit összehúzza a füzetet szemlélte. Komolyan, még mindig morózus tekintettel azt kérdezte, hogy miért nem írtam le még egyetlen sort sem, majd meg sem várva választomat afelől érdeklődött, hogy minden rendben van-e, hogy nincs-e valami probléma. Mindig van valami, feleltem, behajtottam a füzetet, a golyóstollat könyvjelzőként a lapok közé helyeztem. Az apámra gondoltam, mondtam; de nem fontos, egyáltalán nem, folytattam, amikor letelepedett velem szemben, az ablak mellé.

Voltaképpen az ismétlés úgy van a helyzetekbe szöve, akár, ahogy Shakespeare írja, az életünk az álmainkkal van behálózva, gondoltam, mialatt a velem szemben ülő lány arcát fürkésztem. Felfedeztem az elmúlt hónapok alatt szép szeméi alá vésődött árkokat, fitos orrát néztem, amely egy kissé gögösen emelkedett a plafon vagy az égbolt felé, az ajkait,

amelyeket, úgy hiszem, nem emberi kezek gyúrtak. Megköszöntem a teát, s hallgattam; nem kérdezett semmit, nem érdeklődött tovább, mivel sejtette, hogy úgysem feletem volna neki. Milan Kundera *Halhatatlanságáról* beszélt, amely ott hevert az asztalka túoldalán; aznap reggel adta vissza a könyvet, néhány órával korábban, miközben egy buszmegálló felé siettem, akkor kért meg, hogy nézzek be hozzá a kávézóba, ahol dolgozott. Köszönöm a könyvet, mondta még egyszer, megérintette a kezemet, ami a behajtott füzetet vonta maga alá; bólintottam, majd az alakját néztem, ahogy neszező léptekkel elindult a pulthoz, ahol már két férfi állt és várta a kiszolgálást. Mielőtt elveszett volna a minden napok mozdulataiban, felém fordult s elmosolyodott, bennem pedig újra felőlött, hogy az ismétlés oly megállíthatatlan, oly mélyen beágyazódott a mozdulatokba, hogy elképzelhetetlennek tartottam a linearitást.

Ezerkilencszázkilencvenhatban halt meg nagyapám, nyugalmazott századírnok, aki, amiként leírta naplószerű följegyzéseiben, és ahogy én hallottam nagyanyámon keresztül, a poklot is megjárta a negyvenes-ötvenes években. Sohasem olvastam ezeket az írományokat, amelyeket huszonnégy éves korától kezdve írhatott, amikor a fontra került, szinte napi rendszerességgel, amikor csak alkalma volt rá. Telis-tele voltak azok szerelmes gondolatokkal, meg hiú, a valóságban nem létező szavakkal, mondta egyszer nagyanyám. Valójában versek voltak azok, korrigálta apám nagyanyám szavait, megismerkedésünket követően. A debreceni temetőben jártunk, a kutya még mindig ugatott, egyre vesztebbül, egyre fájdalmasabban, de már nem törődtem vele, távolabbról szólt, egy visszhang maradt csupán a hófehér sírok között. Amikor afelől érdeklődtem, hogy elolvashatom-e azokat a verseket, apám annyit suttogott, hogy nem tudja, merre található az a könyv. Nagyapád mindent elrejtett, sohasem beszélt róluk, mindig anyám emlegette nekem, ha csak lehetősége volt rá. Hirtelen hűvös szél támadt, hódarát meg száraz gallyakat vonszolt magával a lábunk előtt, a kis ösvényen, ahol jártunk. Úgy rémlik, mintha a szél fogvacogató hullámaival a temető is elmosódott volna, s mintha az a kis ösvény, amelyen haladtunk, valójában egy önmagába visszatérő hurok lett volna, vagy azzá változott volna az emlékezetemben. Valami még felderengett előttem, abban a kávézóban, ahol Sz. magányosan állt a pult mellett, s félhomályban látni véltem, ahogy kivonalazódik mosolya, miután találkozott tekintetünk; ami még felderengett, az a sírkő volt, amely előtt megálltunk apámmal. Kezét a vállamon pihentette, ami kezdetben zavarba ejtett, de egy idő után biztonsággal töltött el. A síron túl, néhány méterrel távolabb egy magas, talán két méter magas téglafal húzódott, csontszerű, száraz vadszőlőmaradványok hálózta be az összefirkált, vakolathányos falat. Néhány varjú ült a tetején, s kánonban követve egymást, egyszer-egyszer károgtak egyet, majd elszálltak, ameddig csak tudtam, követtem tekintetemmel az ólmos tollazatú madarak mozgását. Azután, ha jól emlékszem, apám szavait hallottam: Köszönöm, mondta, egy kissé félszegen; eltávolodott, közelebb lépett a sírlaphoz, s szabad kezével előhúzott egy kis csomagot kabátja zsebéből. Köszönöm, hogy megmutattad, merre találok. Nem válaszoltam; voltaképpen nem értettem semmit sem, szemlesütve hallgattam és szemlélttem megnyújtott, mondhatni teátrális mozdulatait. Hangja, érces hangszíne is egybeszővődött azzal az érthetetlen átváltozással, ami az emlékképpel történt, egyre

ércesebb lett, ugyanakkor egyre semmitmondóbb, végül nem maradt más, csak amit egy recsegő padló hangja válthat ki a sötétséggel átitatott szobában. Arra is halványan emlékeztem már, hogy miről beszélt nekem. Abban biztos voltam, hogy nagyapámról mondott valamit, s a gyermekkoráról az ötvenes években, egy fényképről, amely nagyapát ábrázolta, s ami rejtélyes motívumként vibrált gyermekkorában. Soha nem ismertem, egyáltalán nem, emlékeztem apám árnyalt, monológszerű szavaira; még azt sem tudta, hogy a világon vagyok; emlékszem riadt arcára, szótlanságára, görnyedt alakjára az asztal fölött, a mondatra, ahogy kiejti, hogy nem tud enni, arra hivatkozva, hogy a fagy mindent elvett tőle Szibériában, még az éhséget is. Legendás maradt számomra. Láttam, hogy apám elmosolyodott; valamiféle ironikus, de hálás fintor volt az, mintegy kigúnyolva a sírkövet, ami semmiképpen sem akadályozhatta meg abban, hogy visszaemlékezzen az apjára, a nagyapámra, s felidézhesse az arcát; a sírkövet, melyet a tenyerével tisztogatott. A tenyerét még érzékeltem, el-elszaladt a töredékes feliraton, amit a sűrke mészkőtömbbe vésetett nagyanyám; a hó meg a sár elegyedett egymással, érdekes szintézist alkotva, amint a sír széle felé lökődtek.

Másnap délután ismét ott ültem a kávézóban; az ablak mellett, pontosan a mellett az asztal mellett, ahol tegnap és azelőtt. Tulajdonképpen Sz. miatt tértem be a kávézóba. Ha jól emlékszem, az utca közepén álltam, az egyik ismerősömre várakozhattam, s akkor pillantottam meg, az ablaküveg túlsó oldalán. Nem láttam tisztán alakját, csak az arcát figyelhettem meg tüzetesebben, amint elmélyülten bolyong a kezében tartott könyv soraiiban, s úgy tűnt számomra, hogy sehogy sem lehet kiszakítani abból a világból, ahová elmenekült. Finom vonású arca, arcélének gyengéd kontúrjai előléptek az üveg áttetsző válaszfalából, kék színű szemei közvetlenül előttem vibráltak. Amikor beléptem, s miután rendeltem tőle, megkérdeztem, hogy mit olvas; egy Ady Endre-kötetet vonszolt a kezében, miközben helyet foglaltam vele szemben a kis asztalnál. Természetesen csak akkor, ha valóban nem zavarlak, vettem fel újra, de tekintetéből leszűrtem, hogy egyáltalán nem zavarom. Leültem és hallgattam, az arcát néztem, amely ragyogott, akár a hótakaró az emlékeimben, amit már napok óta próbáltam lejegyezni, sikertelenül. Mégis, hiába engedett közel magához, zavartan nézett rám, mint egy félkegyelműre, aki saját képzeletének a szüleménye, vagy egy kísértet, vagy egy árny lehet, semmi más; belekortyoltam a fekete teába, zavart tekintetét szemléltem, s a tükröződésekről beszéltem neki, amelyeket még én sem értettem igazán. Azokról az apró csodákról, amelyek ott éltek a közelünkben, nap nap után, mit sem törődve az ismétléssel, ami átjárt bennünket, s a belőlünk származó emlékeket; ragyogtak a fények, melyek a testeket simogatták és ezáltal megkettőzték azokat.

Sz. leült velem szemben; éreztem, hogy engem néz, éreztem, ahogy felméri tekintetével az arcvonásaimat. Tudta, hogy apámra gondolok, valamint arra a jelenetsorra, amit lejegyezni próbáltam az utóbbi időszakban. Megérintette a kezemet, csakúgy, mint előző nap, amikor a Kundera-könyvről beszélt, rendkívül önfeledten. Miért nem látogatod meg?, kérdezte; hangja valahonnan a távolból rezonált, legalábbis úgy éreztem, mintha havas mezőkön keresztül jutott volna el hozzám egyszerű kérdése. Nem szólaltam meg;

megráztam a fejem, a tollat az ujjaim között fogattam. Elkísérhetlek, József, mondta csendesen, miközben egy cigarettára gyújtott, bár az alatt a néhány nap alatt még nem láttam cigarettával a kezében. Orrában a kis fémpontocska meg-megcsillant. Azt kérdeztem, hogy akkor ki dolgozna helyette, mire azt felelte, hogy nem érdekli, majd csak talál valakit az egyetlen vagy valahol az ismerősei között. Megszorította a tenyeremet, hosszú ideig néztem az arcát, kék színű szempárját, amely nyíltan és szabadon azt üzenete, hogy elkísérlek, ha szeretnéd, veled tartok, ha azt akarod. Áthajoltam a kis asztalka fölött, árnyékot vetve a füzetre, a bögrékre, a két kötetre, amiket Sz. hozott nekem (az egyik egy F. Scott Fitzgerald-novelláskötet volt, a másik pedig egy Mészöly Miklós-esszékötet), s megcsókoltam. Megszorította a kezemet, a körmei az ujjaim tövébe vájódtak. Az arca meglepettséget tükrözött, miután elhúzódtam tőle; nem szólhattam semmit, felpattant a székről, és a pult felé sietett, olyasmit hebegve-habogva, hogy vendégek tértek be. Valóban egy kisebb vendégsereg tódult be az üvegezett ajtón át, és mikor ott hagyott az asztalnál, az ablak mellett, rettenetesen egyedül éreztem magam. A kezembe fogtam a füzetet és a könyveket, majd a pulthoz léptem, s azt mondtam Sz.-nek, a felébredt zsvaj közepette, hogy mennem kell, de este, még zárás előtt, mindenképpen eljövök hozzá. Egyszerűen annyit mondott, érthetetlen, szomorú pillantással kísérve, hogy rendben van, várni fog. Azután bánatosan elmosolyodott, ahogy még nem láttam, s a mosoly még szomorúbb, melankolikusabb vonásokkal ruházta fel arcát.

A hűvös levegő meglepetésként ért, amikor kiléptem az utcára, s elindultam felfelé a sétálóutcában, a város centruma felé, olyan helyre, ahol távolabb kerülhetek az emlékeimből formált sivár temetőtől. Tévedtem, még mindig ugyanott voltam gondolatban; eszembe jutottak Sz. szavai, hogy látogassam meg apámat, s mindezen túl ő maga is elkísérne engem. Miközben az egyik buszmegálló felé tartottam, a Kórház tér környékén, s miközben próbáltam figyelmen kívül hagyni a nap utolsó fényeibe, s az épületek sarkánál álló hajléktalanokat, és a diákokat, akik azokat gúnyolták, felelevenítettem nagyanyám arcát, amikor legutóbb találkoztam vele Debrecenben, hónapokkal korábban. Úgy reszketett, mintha a hűvös levegő odakintről bekúszott volna, pedig, láttam a szobában, a radiátorból felszálló *fata morgana* lágy hullámokat lejtett; még azt is hallani véltem, emlékszem, ahogy a csontjai egymásnak koccantak a ráncos bőrruha alatt. József! Miért nem jöttél el a temetésre?, kérdezte nyersen, rögvést miután beengedett a legalább tíz zárral, tolóretesszel és miegyébbel felszerelt ajtón át a lakásba. Halkan annyit feleltem neki, hogy nem tudtam elszakadni még akkor, rengeteg elintéznivalóm akadt, de tudtam: bármit mondhattam volna, nagyanyám mitizált világában, ahol olykor a bátya úgy mozoghatott, akár a huszár, és így tovább, elkövettem a bűnök bűnét, nem jelentem meg a temetésen. Azt mondtam neki, miközben megálltam a nappali közepén, és nagyapám meggyötört, bánatos arcát figyeltem a fotókópián, amely valamikor a hatvanas években készülhetett, hogy elmegyek a sírhoz, tudom jól, hogy meg kell tennem. Hosszú órákig minden a rendes, mondhatni a természetes kerékvágásban haladt; megebédeltem, pedig nem is voltam éhes, a tanulmányaim felől kérdezgetett; végül ő magyarázott, toldozott-foltozott a családi váznon, olyan kifejezéseket használva, mint *gut, klappol, stelázi, klein, masíroz*. Nagyapámról

vagy apámról inkább hallgatott; nagyapámmal kapcsolatban csupán a füzetet hánytorgatta fel, és az örökös hajlamát a számára érthetetlen gondolatok lejegyzésére. Bizonyára tőle származik ez a hajlamod, mondta, nem csekély malíciával a hangszínében. Egy lemezt helyezett fel a lemezlejátszóra, s miután megszólalt a zene, egyből felismertem gyermekkorom halk partitúráit, amelyek nagyapám szótlanságát ellenpontozták. *Kennst du diese Musik?*, kérdezte ugyanoly halkán, mint a hegedű harmonikus dallamai. *Ja*, mondtam az ablak mellett állva, amely egy játszótérre nézett, *er ist Leoš Janáček*; a válaszem hallatán arcán cserepesre szikkadt a bőr felszíne a mosolytól.

Próbáltam megfeledkezni az autóbusról, s a mellettem ülő asszonyról, aki telefonján hevesen és erőteljes intonációval disputált valakivel; próbáltan gondolatban visszatérni a debreceni lakásba, miközben az autóbusz szennyes ablakán pillantottam kifelé, az estébe hajlott utcák felé. Sz.-re gondoltam, és arra eszméltem, hogy nincsenek szavak arra, hogy milyen is lehetett valójában a hőngeteg a temetőben, és milyen lehetett a hangja a januári szellőnek, ami átjárta a város azon részét, a temető suta ösvényeit, a testemet a ruhák redői alatt. A kávézó zárva volt, pedig amikor megkérdeztem az időt egy arrajárótól, még volt legfeljebb egy teljes óra éjfélig, azazhogy záróráig. Körülbelül egy félóra hosszát kóvályogtam az utcán fel és alá, majd úgy döntöttem, hogy másnap reggel látogatom meg Sz.-t. Az is felöltött bennem, hogy holnap majd előlről kezdődik minden, mintha körkörösén haladnék, miként Vörösmarty, Vico meg a védikus filozófia írja, az emlékeimbe szabott úton, a hó meg sár anyagából szőtt drapérián. Bent ülök majd a kávézóban, s Sz. arcát fürkészem, kíváncsian és szótlánul, s akkor, abban a pillanatban, amikor éppen hogy megszólalna, valami megváltozik, ami mégis ugyanaz marad, paradox módon, arról kezdek majd beszélni, hogy jártam már nála, az apámnál, miután nagyanyámnak hiába tettem fel meddő kérdéseket azzal kapcsolatban, hogy apámnak miért kellett börtönbe kerülnie, miért kellett elhallgatni mindezt oly sok éven át, s azok után, hogy apám elutazott külföldre és magamra hagyott; értetlenül álltam nagyanyám előtt abban a szürke meg olajzöld fényekkel át- meg átrajzolt szobában, láttam élénk barna szempárjában, hogy a kérdésre nem tud, még ha szeretne, sem tudna válaszolni. Elmondom majd Sz.-nek, hogy mennyire szörnyű volt bő tíz évvel később abban a temetőben járni, megkeresni a sírhelyet, amely alá egy számomra ismeretlen személyt helyeztek nagyapám mellé; elmondom, hogy alig-alig változott valamit az elmúlt esztendőök alatt a kis ösvény, a téglafal a sírok mögött meg az a néhány varjú a szürke és fakókék égbolton; mind arról tanúskodott, hogy nem változott semmi sem. Arról is beszélni fogok még Sz.-nek, hogy miközben ott álltam és letöröltem a szemetet a sírról a sáros latyakkal együtt, valami olyasmit éreztem, amit annak a néhány mondatnak hallatán érezhettem, amit apám suttogott nekem közel tíz évvel korábban, amikor először és utoljára láttam, mikor gyerekkoráról beszélt, s az apjáról, akit jóformán nem is ismert. Elképzeltem Sz. zavart, ám egyben nyugodt tekintetét, amint cigarettára gyújt, s még akkor sem hagyom, hogy megszólaljon, mivel folytatni fogom, mégpedig azzal, hogy rettenetesen egyedül éreztem magam azon a januári délutánon, s rettenetesen távolinak éreztem magamtól mindent.

Leszálltam a buszról, s egy széles utcán mentem, ahol az út két oldalán magasabbnál magasabb platánfák hajoltak az úttest fölé, árnyékot vetve a flaszterre. Magamban felidéztem Vergilius néhány sorát (*Arma virumque cano...*), s arra gondoltam, hogy immár semmi sem akadályozhat meg abban, hogy leírjam az első mondatot. Egész éjjel írtam, folyamatosan olyasmire emlékezve, aminek intenzitása egyre inkább halványodott. Néhány órát aludtam, s még szobatársam előtt felébredtem; gyalog indultam el a kávézóhoz, ahol Sz. dolgozott, eközben úgy éreztem, hogy valami kizökkentett a monotóniából. A színes platán- meg vadgesztenyefa-levelek zörgését hallgattam a talpam alatt, amikor egy kéz ragadta meg a karomat. Sz. volt az, aki hirtelen, szinte a semmiből ott termett és feltartóztatott; tekintete ugyanazt a szomorúságot tükrözte, amit előző nap közvetített számomra kék pillantása; mélységes lemondás lakozott mozdulataiban, valamint egyfajta taszítás, amikor meghátrált egész törekeny testével. A távolban felmordult az égbolt, s mindent lassú, zengzetes mormolások követték, egy-egy cérnavekony villám; a szél is feltámadt, s megtáncoltatta a faleveleket meg a vörös színű sálat, amely Sz. nyaka köré volt fonva. Már abban a pillanatban, amikor észrevettem, hogy ő érintett meg, sejtettem, hogy valami nincs rendjén. Végül úgy, hogy nem nézett a szemembe, a közöttünk létre nem jöhető, ki nem alakulható kapcsolatról beszélt; valakivel együtt élt, már hosszú ideje, s nem szeretné, ha mindaz még inkább fellazulna. Nem mondtam semmit sem, próbáltam csupán egy tűnő árnyak képzelni, egy érinthetetlen szónak, amit könnyedén magával ragadhat a szeptemberi szél, anélkül, hogy valóban elfeledhetném. Egy parkban jártunk, s amikor már úgy tűnt, hogy elkerülhetetlen a leendő vihar meg esőzés, azt mondta, meglehetősen nyugodtan, ám szemében a szkepszis még mindig élt, hogy mennie kell. Azt akartam kérdezni tőle, hogy találkozhatunk-e még valaha, láthatom-e újra, azonban a torkomra forrt a szó, s elpárolgott; nem maradt belőle más, mint ügyetlen tátozás, hang nélkül, szavak nélkül. Óvatosan közelebb hajolt, ügyetlenül megcsókolt, s sietett, pontosan, ahogy elképzeltem, akárha a tudatomban elgondolt jelenetsort imitálta volna. Az aláhulló eső nem mosta el emlékéit, még mindig ott haladt, az utca közepén, ahol alakja kimeredt a földből.

Zsupos Norbert (Debrecen, 1989): nem sokkal tíz éves korom után, úgy az ezredforduló környékén, családommal Baranya megyébe, Siklóásra költöztünk. A középiskolát Pécsen végeztem el, a Pécsi Művészeti Gimnázium és Szakközépiskolában, reklámgrafika szakon. Miután leérettségiztem, szakmai vizsgát tettem tervező-grafika szakmából. Azt követően Pécsen belefogtam egy logisztikai-szakmenedzser tanfolyamba, amit immel-ámmal elvégeztem, nem túlzott intencióval, szüleim közreműködésének jóvoltából. Jelenleg egyetemre készülök, bölcsészkarra, magyar irodalom szakra. S természetesen rajzolk, de legfőképp, írok.

